

Prof. dr. Nusret Drešković
Odsjek za geografiju
Prirodno-matematičkog fakulteta
Univerziteta u Sarajevu

Inkorporiranje turizma kao strateške razvojne privredne grane prvi put je vidljivije ozvaničena kroz izradu entitetskih prostornih planova kao strateških dokumenata primarnog nivoa koji definiraju način i oblike valorizacije prirodnih i društvenih resursa za potrebe razvoja tuističke privrede.

1. PROSTORNI PLAN FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, ZA PERIOD 2008. – 2028. – NACRT

„Potreba za integracijskim planskim elementima na nivou BiH i šire regije, opredjeljenost ka očuvanju prirodnih vrijednosti, prioritetnoj opredjeljenosti ka razvoju poljoprivrede i **turizma** u procesu Evropskih integracija, te očuvanje svih vidova specifičnosti su temelj osnovne koncepcije prostornog razvoja FBiH“.

1.2. POSEBNI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA FBiH

Vodoprivreda

- Upotrebu vode i za ostale svrhe, kao na primjer za: plovidbu, rekreaciju i turizam, ribnjačarstvo itd;
- Turizam na bazi prirodnog i kulturno-povijesnog naslijeđa

Kulturno-povijesno naslijeđe

- Stavljanje kulturno-povijesnog naslijeđa u funkciju turizma

Stanovništvo

- Osiguranje uvjeta za brzi razvoj ruralnog turizma i drugih djelatnosti koje doprinose sigurnosti izvora prihoda na selu.

Strateški i operativni ciljevi iz Strategije zaštite okoliša FBiH

- Operativni cilj 4.2.4: Razvoj održivog turizma

Turizam na bazi prirodnog i kulturno-povijesnog naslijeđa

- Odgovorno djelovanje od strane turista i turističke privrede;
- Razvoj turizma usmjerenog ka malim grupama koji razvijaju mala preduzeća;
- Postizanje najmanje moguće potrošnje neobnovljivih prirodnih resursa;
- U oblasti turizma na bazi prirodnog naslijeđa predvidjeti uspostavljanje Geoparkova (prema kriterijima UNESCO-a);
- Izgradnja informacijskog sistema o sadržajima, lokacijama, kalendaru događaja i glavnim ponuđačima turističkih usluga;
- Primijenjene koncesije za korištenje turistički pogodnih lokacija;
- Obnoviti ratom razrušene turističke objekte, osobito rezidencijalnog karaktera,

• Razvijen sistem edukacije u turizmu:

- Organiziranje mreža institucija koje se bave turizmom;
- Kulturni turizam promovirati kao vrlo važnu privrednu granu baziranu na programu zaštite i održivog razvoja;

- Povezivanje turizma s kulturom kroz norme i običaje, dani otvorenih vrata nekih institucija, noći otvorenih muzeja, propagiranje muzeja, kazališta, kroz izlete školske djece i mladeži.

Za morsku obalu u okviru Federacije BiH (i države Bosne i Hercegovine), o značaju i ulozi, preuzimaju se opredjeljenja iz Prostornog plana Bosne i Hercegovine za period od 1981. do 2000. godine – Prečišćeni tekst (Sl. list SRBiH broj 33/88) gdje u poglavlju 2.2.7. Turizam, stoji: "Na razvoj primorskog turizma , povoljno će se odraziti politika bržeg i svestranijeg razvoja priobalnog područja Bosne i Hercegovine, što treba da omogući potpuniju valorizaciju ovih resursa i porast domaćeg i inostranog prometa".

2.13. POSEBNO ZAŠTIĆENI PROSTORI /PODRUČJA OD ZNAČAJA ZA FEDERACIJU

8. Područja za razvoj **turizma, sporta i rekreacije** međunarodnog, državnog, ili federalnog značaja

2.13.7. Područja izuzetnih prirodnih vrijednosti

„Prostornim planovima područja posebnih obilježja od značaja za Federaciju prostorno se definiraju područja temeljnog prirodnog fenomena, odnosno nukleusa područja posebnih obilježja , koji ima izrazit prirodni značaj i prezentiranje osnovnih prirodnih vrijednosti sa ciljem njihove zaštite, te definiranje onih sadržaja od kojih ovisi mogućnost korištenja prostora, odnosno razvoja **turizma** kao dopuštene djelatnosti u zaštićenom području“.

2.13.8. Područja za razvoj **turizma, sporta i rekreacije** međunarodnog, državnog ili Federalnog značaja

Kao posebne prostorne vrijednosti, odnosno turistički resursi u FBiH mogu se diferencirati slijedeći potencijali:

- prirodno naslijeđe
- kulturno-historijsko naslijeđe
- banjsko lječilišni kapaciteti
- lokaliteti povezani s vjerom.

„Federacija BiH slovi kao destinacija zdravog i očuvanog okoliša, te se takva prednost može iskoristiti za razvoj **ekoturizma**“.

U cilju stvaranja uslova za što uspješnije korištenje prirodnih i drugih vrijednosti u Federaciji BiH za razvoj turizma potrebno je naročito:

- pripremanjem i donošenjem prostornih planova općina u skladu sa politikom utvrđenom u ovom planu, utvrditi prostore za razvoj turizma, vodeći pri tome računa o potrebama, uslovima i mogućnostima ukupnog društvenog razvoja na datom području
- u okviru priprema i donošenja dugoročnih planova odgovarajućih nositelja planiranja, detaljnije studijski i analitički izučiti uslove i mogućnosti i utvrditi strategiju i pravce razvoja turizma u okviru ukupnog razvoja pojedinih područja;
- pripremanjem, donošenjem i ostvarivanjem srednjoročnih planova detaljnije utvrditi ciljeve i zadatke i pripremati i realizovati odgovarajuće projekte u razvoju turizma, pri čemu treba, u što većoj mjeri, povezivati razvoj turizma sa razvojem drugih proizvodnih, naročito uslužnih djelatnosti, i time doprinositi uspješnijem zapošljavanju

- stanovništva i bržem rastu deviznog priliva;
- **mjerama nadležnih na svim razinama upravljanja podsticati razvoj turizma i djelatnosti koje doprinose razvoju turizma** i ukupnoj zaposlenosti stanovništva.

2.15. ZAŠTITA I REVITALIZACIJA KULTURNO-HISTORIJSKOG I PRIRODNOG NASLIJEĐA I NJIHOVA EKONOMSKA VALORIZACIJA

Afirmacija kulturno-historijskog naslijeđa

„Pored mjera zaštite spomenika veoma bitan segment je i njihova afirmacija koja je bitan element sveukupne brige o zaštiti spomenika. Afirmacija se radi prije svega zbog očuvanja, ali i svijesti o nacionalnim identitetima, podizanju općeg obrazovnog nivoa i svijesti građana kao i zbog stavljanja spomenika u funkciju turizma koja omogućuje prihod koji bi se trebao vraćati u njihovu zaštitu“.

Zaštita dobara kulturno-historijskog naslijeđa kroz izradu planskih dokumenata

„Proces zaštite i korištenja dobara kulturno-historijskog naslijeđa, mora krenuti procesom prostornog planiranja. Promišljenim planiranjem će se ostvariti preduvjeti za dalji razvitak i nove funkcije kulturno-historijskih dobara, kao npr. **turizma**. **Turistički potencijal kulturno-historijskog dobra** Federacije BiH nije niti približno iskorišten, što je tema razvoja **turizma** na bazi prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa, koji je obrađen u posebnom poglavlju ovog dokumenta. No, ipak je potrebno reći da je preduvjet razvoja turizma zaštita spomeničkog naslijeđa i usvojena planska dokumentacija sa promišljenom namjenom i uvjetima korištenja, te uz stavljanje spomenika u funkciju **turizma** neophodno je uvođenje spomeničke rente čiji bi se prihod vraćao za zaštitu i očuvanje spomenika“.

Navedene osnovne strateško-privredne smjernice za razvoj turizma na području Federacije Bosne i Hercegovine predstavljale su osnovu iz koje su crpljene smjernice za sve ostale strateške dokumente na federalnom ili kantonalnom nivou.

2. PROSTORNI PLAN KANTONA SARAJEVO, ZA PERIOD 2003. DO 2023.

9.1. REKREACIJA

„Turizam i turistička privreda predstavlja važan nositelj privrednog razvoja Kantona Sarajevo, a rekreacija predstavlja jedan od najznačajnijih vidova standarda stanovništva i kvalitet života u gradu. Zaštitom i unapređenjem područja turističko – rekreacione ponude, a naročito sadržajima i objektima u urbanim područjima grada kao i atraktivnoj ponudi u vanurbanim područjima se bazira razvoj turizma i rekreacije“.

„Vrlo je bitno objezbjeđenje razvoja dvosezonske rekreativno – turističke ponude, dnevne i poludnevne rekreacije stanovništva gradskih naselja kroz rekreacione zone za cjelogodišnje korištenje, razvijanje zimsko – sportskih centara i zona, kako za potrebe visokog turizma tako i za potrebe masovnog odmora stanovništva, te transpozicija kulturnog, prirodnog i graditeljskog naslijeđa kao jedne od osnovnih ponuda za razvijanje turizma“.

9.2. TURIZAM

„Sarajevo pruža na osnovu svojih mnogostranih i kvalitetnih resursa mogućnost za razvoj raznih vrsta turizma. Grad Sarajevo, ima vrlo lijepu i privlačnu užu prirodnu okolinu koja receptivnim sadržajima grada dodaje komponentu odmora i rekreacije u prirodi. Ukoliko se govori o vrstama turizma Sarajevo prije svega karakterišu mogućnosti za kulturni turizam, sportski turizam, banjski turizam, seoski turizam, vjerski turizam, alpinistički - planinski i speleološki turizam“.

3. STRATEGIJA RAZVOJA KANTONA SARAJEVO DO 2020. NACRT

1.2. Geopolitički položaj, ustavno uređenje i teritorijalna organizacija

Isključive nadležnosti Kantona Sarajevo su:

- stvaranje i primjena politike turizma i razvoja turističkih resursa;

Zajedničke nadležnosti sa Federacijom BiH

- turizam;

2.3. Početno stanje u analiziranim sektorima KS

2.3.1. Početno stanje u ekonomiji

U rezimeu, početno stanje u oblasti ekonomije ima slijedeća obilježja:

3. Niska izvozna orijentiranost i ograničenost razvoja privrednih djelatnosti kapacitetima domaćeg tržišta, ali i pozitivnim tokovima izvoza IKT usluga, poslovnih servisa i **turizma**,

5. Nedovoljna konkurentnost poduzetničkog sektora, posebno malih i srednjih poduzeća iz industrije, loše poslovno okruženje za poslovanje, investicije i zapošljavanje i nedovoljan napredak u stvaranju stimulativnog i prijateljskog poslovnog okruženja koje bi podupiralo promjenu ekonomske strukture (industrija, IKT servisi, **turizam**), razvoj novih i restrukturiranje postojećih malih i srednjih poduzeća, razvoj novih oblika poduzetništva i inovativnost poslovnog sektora, razvoj poduzetničke infrastrukture i uvezivanje u lance vrijednosti BH, regionalnih i globalnih kompanija,

2.3.2. Početno stanje u socijalnom sektoru

„Kreativne industrije znače uvođenje privatnog kapitala, vrlo često sa inozemnim partnerima a njihovi proizvodi i usluge su pretežno orijentirane inozemnim korisnicima i tržištima (filmska industrija, TV produkcija, zdravstveni i **edukacijski turizam** i niz drugih područja biznisa)“.

U zaključku početno stanje u socijalnom sektoru ima sljedeća obilježja:

7. U djelatnostima socijalnog sektora koje imaju uvjete za tržišnu orijentaciju postoje početni uspjesi u provođenju projekata kreativne industrije, što bi uz podršku javnih sredstava omogućilo ekspanziju te industrije u oblasti filma, TV produkcije, zdravstvenog i **edukativnog turizma**, kulture, sporta i drugih.

2.3.3. Početno stanje u okolišu i javnoj infrastrukturi

„Općenito, veliki potencijal zaštićenih područja, pored razvoja **eko-turizma**, ogleda se i u vrijednostima ekosistema koje su vezane za prehranu, resurse, zdravlje, rekreaciju i sl.“

U zaključku početno stanje u oblasti okoliša i infrastrukture ima slijedeća obilježja:

3. Dobro koncipiran i organiziran sistem održivog upravljanja okolišem i prostorom može za KS značiti preokret od socijalnih troškova ka stvaranju velike ekonomsko-socijalne koristi u razvoju novih zelenih biznisa sa generiranjem nove vrijednosti i novih održivih radnih mjesta u obnovljivim energetske izvorima, energetske efikasnosti, stvaranju cirkularne ekonomije, organskoj proizvodnji hrane, eko-turizmu i raznovrsnim konsultantskim uslugama iz te oblasti.

2.6. Ključni strateški izazovi i fokusi za dalji razvoj KS

b) Kako postići brži i održiv ekonomski rast i izmjenu ekonomske strukture?

Ovaj izazov je izuzetno važnog značenja i ima svoje dvije strane. Prva je da KS nema izgrađene snage za veliki preokret ka reindustrijalizaciji koja bi omogućila da industrija povećava obim proizvodnje i podiže kvalitet industrijskih proizvoda za izvoz. Druga je da KS ima relativno dobre uvjete za jačanje sektora izvoznih usluga kroz raznovrsne usluge iz domena informaciono-komunikacionog biznisa, poslovnih usluga i turizma.

Strateški fokus 1. Ubrzan ekonomski rast

- Razvoj proizvoda i usluga za izvozna tržišta (tradable goods and services) sa fokusom na drvenu, metalnu, industriju pića i hrane, farmaceutsku, građevinarstvo, turizam, IKT i druge poslovne servise

Strateški fokus 3. Dostupnost, kvalitet i održivost javnih servisa

Analizom internih resursa u KS, uočen je veliki prostor za unapređenje postojeće dostupnosti, kvaliteta i održivosti javnih servisa. Posebno su oučeni nedostaci u oblastima socijalne zaštite, zdravstva, obrazovanja, kulture, sporta, sigurnosti (zaštite i spašavanja), borbe protiv kriminala i korupcije i javne administracije sa fokusom na JPP, kreativne ekonomije, **te zdravstvenog, kulturološkog i sportskog turizma**. Rješavanju pomenutih problema bi se trebalo pristupiti iskorištavanjem prilika iz vanjske okoline putem:

- **Razvijanja kapaciteta obrazovnih institucija da proizvode kadrove za potrebe tržišta rada**

2.7. Vizija razvoja

„Razvoj KS se temelji na industrijskim i ljudskim resursima, prirodnim i turističkim potencijalima, te bogatom kulturno-historijskom naslijeđu i čistom okolišu.“

„KS je vodeći turistički centar u regiji koja čuva i baštini vrijednosti zajednice, kulturne različitosti ljudi i njihove topline u kojem je ruralni razvoj i u funkciji razvoju turizma i u funkciji valorizacije domaćeg, organskog, kvalitetnog, standardiziranog proizvoda.“

„KS je centar kreativnih industrija u BiH, a i šire u regionu, koristi prepoznatljiv kreativni ljudski potencijal. **I sa rastom turizma, koji je uveliko uvezan sa kulturom i kulturnom baštinom**, razvoj kreativnih industrija je realna poluga socio-ekonomskog razvoja Kantona, u kojem su i sport i kultura valorizirane u stvaranju dodane vrijednosti u ukupnom razvoju.“

2.8. Strateški i prioritetni ciljevi

„Značaj ubrzanja ekonomskog rasta KS kroz poboljšanje administrativnog i poslovnog

ambijenta prije svega proizilazi iz činjenice da je teško u skorije vrijeme očekivati velike pomake u reindustrijalizaciji Kantona, a samim time i povećan obim proizvodnje i kvaliteta industrijskih proizvoda za izvoz. Na drugoj strani, svjedoci smo postepene ekspanzije izvoznih usluga kao što su informacione tehnologije, poslovne usluge i **turizam**. Jačanje ovog segmenta ujedno može biti i okosnica budućeg ekonomskog rasta KS“.

2.9. Veza s planskim dokumentima

Usklađenost Strateškog cilja br.1 sa strateškim dokumentima višeg nivoa

- Strategija EU za dunavsku regiju: Povezivanje dunavske regije (kultura i turizam)
- Za prosperitetnu i integriranu Jadransko-jonsku regiju: Održivi turizam

2.10.2. Smjernice za budžetsku potrošnju

„Vlada KS je najavila spremnost za održavanje stabilnosti finansijskog sistema i poštivanje budžetske ravnoteže. Preduslov je racionalizacija javne potrošnje, što će voditi ka efikasnom upravljanju i efektivnoj javnoj potrošnji, koja će omogućiti, u kratkom roku, kontrolu akumuliranog deficita, te stabilnost ukupnog javnog duga gledajući srednjoročno. Glavne smjernice fiskalne politike KS za naredni period, a koje bi trebale doprinijeti i poreznoj politici i politici javnih rashoda zasnivaju se na nekoliko ključnih odrednica, a to su: razvoj konkurentnog okruženja (kako infrastrukturno tako i kroz ulaganja novih stranih investicija naročito u segmentu drvnoprerađivačke industrije, metalne industrije, razvijanje IKT usluga i **turizmu**);“

II Programski okvir

1. Mjere i projekti prema strateškim i prioritetnim ciljevima

1.3. Povećati konkurentnost turističke destinacije KS

1.3.1. Uspostavljanje okvira za razvoj turizma KS

1.3.2. Uspostavljanje turističkog lanca vrijednosti i sistemska promocija turističke ponude KS

1.3.2.1. Jačanje kapaciteta u turizmu i uvođenje programa cjeloživotnog učenja za turistički sektor

1.3.3. Unaprijeđenje infrastrukture za turizam KS

1.3.4. Valorizacija prirodne turističko resursne osnove

1.3.5. Unaprijeđenje ponude posebnih oblika turizma na području KS

Napomena: Navedeni dokumenti predstavljaju recentni okvir za povezivanje visokoškolskog obrazovanja Univerziteta u Sarajevu iz oblasti Turizma i strateškog opredjeljenja privrednog razvoja na prostoru Federacije BiH i Kantona Sarajevo. Pored navedenih postoje i slični strateški dokumenti iz sektora šumarstva, poljoprivrede, vodoprivrede, saobraćaja, zaštite prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa na nivou F BiH koji djelimično tretiraju problematiku razvoja turizma kao komplementarne aktivnosti u odnosu na osnovnu namjenu sektorskih resursa.